

OILA MOHIYATI: NIKOH, MAS'ULIYAT VA DINIY KO'RINISHLAR

Yo'ldoshov Nazirjon Nematjon o'g'li

FarDU talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15319192>

Annotatsiya. Oila jamiyatning asosiy ijtimoiy tuzilmasi bo'lib, inson hayotida muhim rol o'ynaydi. Oila nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy va diniy jihatdan ham ahamiyatlidir. Oila shakllanishi va uning a'zolari o'rtasidagi munosabatlar turli ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy omillarga bog'liq.

Islomda oila, nikoh orqali mas'uliyatni o'z zimmasiga olishni nazarda tutadi. Nikoh ikki shaxs o'rtasidagi qonuniy va diniy munosabatni belgilaydi. Oila va nikoh jamiyatning barqarorligi va rivojlanishiga ta'sir qiladi, axloqiy qadriyatlarni shakllantiradi va yangi avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Oila, nikoh, jamiyat, ijtimoiy tuzilma, diniy nuqtai nazar, mas'uliyat, Qur'on, farzand tarbiyasi, axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy me'yorlar, Islomda nikoh, shariat, barqarorlik, yuridik jihat, o'zaro hurmat, oila a'zolari, o'zaro munosabatlar, o'z-o'zini anglash, oilaviy kodeks, adolat.

СУЩНОСТЬ СЕМЬИ: БРАК, ОТВЕТСТВЕННОСТЬ И РЕЛИГИОЗНЫЕ ПРОЯВЛЕНИЯ

Аннотация. Семья является основной социальной структурой общества и играет важную роль в жизни человека. Семья важна не только в личном, но и в социальном и религиозном плане. Формирование семьи и отношения между ее членами зависят от различных социальных, экономических и культурных факторов. В исламе семья подразумевает принятие на себя ответственности через брак. Брак определяет законные и религиозные отношения между двумя лицами. Семья и брак влияют на стабильность и развитие общества, формируют нравственные ценности и играют важную роль в воспитании нового поколения.

Ключевое слово: Семья, брак, общество, социальная структура, религиозная точка зрения, ответственность, Коран, воспитание детей, моральные ценности, социальные нормы, брак в исламе, шариат, стабильность, юридический аспект, взаимное уважение, члены семьи, взаимоотношения, самосознание, семейный кодекс, справедливость.

THE ESSENCE OF FAMILY: MARRIAGE, RESPONSIBILITY, AND RELIGIOUS MANIFESTATIONS

Abstract. The family is the main social structure of society and plays an important role in human life. Family is important not only from a personal, but also from a social and religious point

of view. The formation of the family and the relationships between its members depend on various social, economic, and cultural factors. In Islam, family implies taking responsibility through marriage. Marriage determines the legal and religious relationship between two persons. Family and marriage influence the stability and development of society, form moral values, and play an important role in the upbringing of a new generation.

Keywords: *Family, marriage, society, social structure, religious perspective, responsibility, Quran, child-rearing, moral values, social norms, marriage in Islam, Sharia, stability, legal aspect, mutual respect, family members, mutual relations, self-awareness, family code, justice.*

Oila jamiyatning asosiy ijtimoiy tuzilmasi sifatida inson hayotida muhim o‘rin tutadi. Oila nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy va diniy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. U o‘zida ijtimoiy, psixologik va ma’naviy jihatlarni jamlaydi hamda odamlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning boshlang‘ich shaklini tashkil etadi. Oila qurish, o‘zaro hurmat va mas’uliyatni ta’minlash, jamiyatda barqarorlikni saqlashda muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, oila shakllanishi va uning a’zolari o‘rtasidagi munosabatlar turli ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va diniy omillarga bog‘liq bo‘lib, bu jarayonning shakllanishi va rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari mavjud. Oila, asosan, jamiyatning umumiy rivojlanishiga xizmat qilib, axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy me’yorlarni shakllantirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Diniy nuqtai nazardan, Islomda oila ikki shaxsning nikoh orqali mas’uliyatni o‘z zimmasiga olishini nazarda tutadi, bu esa o‘zaro hurmat va mehr-muhabbat asosida farzand tarbiyasini amalga oshirishni ta’minlaydi [1;104]. Qur’onda oila a’zolarining bir-biriga nisbatan hurmat va mas’uliyatlari aniq ko‘rsatilgan bo‘lib, bu oila mohiyatining jamiyatdagi barqarorlik va shaxsning ruhiy, ma’naviy ehtiyojlarini qondirishdagi ahamiyatini yanada kuchaytiradi. Keling oila, nikoh ularning mohiyati va qanday shakllanganligi hamda qadimda qanday nomlanganligi haqida mazmunan qisqacha to‘htalib o‘tsak. Oila so‘zi arab tilidan olingan bo‘lib, “ahl” so‘zidan kelib chiqadi va “oilaviy, oila a’zolariga oid” degan ma’noni anglatadi.

Qur’onda oila a’zolarining bir-biriga nisbatan hurmat va mas’uliyatlari aniq ko‘rsatilgan.

Misol uchun, "Rum" surasining 21-oyatida oila, er-xotin o‘rtasidagi munosabatlar haqida so‘z boradi: “Sizlarni o‘z juftlaringizdan bir-birini sevib, o‘zaro mehr bilan to‘ldirgan sifatida yaratdik.” Bu oyat oila mohiyatining nafaqat jamiyatdagi, balki shaxsning ruhiy va ma’naviy ehtiyojlarini qondirishdagi ahamiyatini ko‘rsatadi. Nikoh o‘z navbatida, oila shakllanishining asosiy bosqichi bo‘lib, ikki shaxs o‘rtasidagi o‘zaro rozilik, qonuniy va diniy me’yorlarga asoslangan huquqiy munosabatdir. Nikoh o‘ziga xos ijtimoiy va diniy ahamiyatga ega bo‘lib, oila qurishning huquqiy va ma’naviy asoslarini belgilaydi [2;75].

O'zining lug'aviy ma'nosida, nikoh so'zi arab tilidan olingan bo'lib, "bog'lash" yoki "birlashtirish" degan ma'noni anglatadi. Nikoh ikki kishining bir-biriga o'zaro mas'uliyatli bo'lishi, qonuniy va diniy jihatdan o'zaro huquq va majburiyatlarini belgilashni o'z ichiga oladi. Diniy nuqtai nazardan, Islomda nikoh er-xotin o'rtasidagi mas'uliyatlarni, huquqlarni va majburiyatlarni aniqlovchi shartnoma sifatida qaraladi. Qur'onda, nikoh o'rtasidagi munosabatlar haqida ko'plab oyatlar mavjud. Masalan, "Nisa" surasining 3-oyatida nikoh va uning adolatli muomalalariga doir talqinlar keltirilgan: "Ayollarni o'zaro rozilik bilan o'z hayotingizga olib kirishingiz, ularni hurmat qilishingiz kerak." Bu oyat nikohda adolat, hurmat va o'zaro mas'uliyatni ta'kidlaydi [3;45].

Oila va nikohning mohiyati jamiyatning barqarorligi va rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi.

Oila - bu ijtimoiy me'yorlar va qadriyatlarni shakllantiruvchi asos bo'lib, shaxsning jamiyatga to'g'ri moslashishiga yordam beradi. Shuningdek, oila yangi avlodni tarbiyalashning boshlang'ich bosqichi sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Oila, o'z a'zolari o'rtasidagi munosabatlar orqali, jamiyatdagi axloqiy me'yorlarni va ijtimoiy qadriyatlarni shakllantiradi. Nikoh esa, oilaning huquqiy asosini tashkil etadi va oilaviy munosabatlarni normallashtiradi. Ijtimoiy va psixologik jihatdan, oila va nikoh munosabatlari shaxslarning o'zaro ta'siri, o'z-o'zini anglash va rivojlanish jarayonlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Oila ijtimoiylashuvning boshlang'ich manbai bo'lib, uning a'zolari o'rtasidagi munosabatlar shaxsiyatning shakllanishi va o'zaro hurmatni ta'minlashda katta rol o'ynaydi. Bunda, farzandlarning tarbiyasi, ularning ijtimoiy me'yorlarga moslashuvi va jamiyatga foydali fuqarolar bo'lib etishlari ta'minlanadi.

Oila va nikohning ahamiyatini yuridik nuqtai nazardan ko'rib chiqadigan bo'lsak, O'zbekistonda Oilaviy kodeks oilaviy munosabatlarni tartibga soladi. Kodeksda nikohning tuzilishi, uning bekor qilinishi, er-xotin o'rtasidagi huquq va majburiyatlar, mol-mulkni taqsimlash, aliment to'lash va boshqa ko'plab muammolar kiritilgan. Nikohning qonuniy va diniy jihatlari tartibga solinadi va oilaning barqarorligi, adolatli munosabatlar o'rnatish ta'minlanadi [4;34].

Islomda ham, nikoh va oila uchun aniq diniy qonunlar belgilangan bo'lib, erkak va ayolning huquqlari va majburiyatlari o'zaro adolat va mas'uliyatga asoslanadi. Er-xotin o'rtasidagi munosabatlar shariatga muvofiq qurilishi, o'zaro mehr-muhabbat va hurmatga asoslanishi zarur.

Shuningdek, ayollarga o'z huquqlarini himoya qilish, erkaklarga esa ayollarga adolatli muomala qilish buyurilgan. Nikohning huquqiy va diniy asoslari, oila ichidagi barqarorlikni va farovonlikni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Shunday qilib, oila va nikoh jamiyatning asosiy ijtimoiy tuzilmalari sifatida, uning barqarorligi, ahloqiy qadriyatlar va ijtimoiy me'yorlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Oila, yangi avlodni tarbiyalash va jamiyatga foydali fuqarolarni yetishtirishning asosiy o'zagidir [5; 275].

Nikoh esa, o'z navbatida, oila a'zolarining huquq va mas'uliyatlarini tartibga soladi, bu orqali jamiyatdagi umumiy barqarorlikni ta'minlaydi. Jamiyatning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi bu asosiy ijtimoiy institutlar nafaqat ijtimoiy, balki diniy jihatlarida ham o'zining muhim ahamiyatiga ega.

Xulosa qilib aytganda, oila jamiyatning asosiy ijtimoiy tuzilmasi bo'lib, inson hayotida muhim o'rin tutadi. U nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy, diniy va ma'naviy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Oila qurish, o'zaro hurmat, mas'uliyatni ta'minlash va jamiyatda barqarorlikni saqlashda muhim rol o'ynaydi albatta. Oila shakllanishi va uning a'zolari o'rtasidagi munosabatlar turli ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va diniy omillarga bog'liq bo'ladi. Oila axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy me'yorlarni shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi deya olishimiz mumkin. Masalan islomda ham oila va nikohning diniy nuqtai nazari ham alohida ahamiyatga ega hisoblangan.

Qur'onda oila a'zolarining bir-biriga nisbatan hurmat va mas'uliyatlari aniq ko'rsatilgan, bu esa oila mohiyatining jamiyatdagi barqarorlik va shaxsning ruhiy, ma'naviy ehtiyojlarini qondirishdagi ahamiyatini kuchaytiradi. Nikoh esa oila shakllanishining asosiy bosqichi bo'lib u o'zaro rozilik, qonuniy va diniy me'yorlarga asoslangan va huquqiy munosabatdir. Oila va nikoh jamiyatda axloqiy me'yorlar va qadriyatlarni shakllantiradi, shuningdek, yangi bir avlodni tarbiyalashning boshlang'ich bir bosqichi sifatida ham muhim ahamiyatga egadir. Oila shaxsiyatning shakllanishi va o'zaro hurmatni ta'minlashda katta rol o'ynaydi.

O'zbekistonda Oilaviy kodeks va Islomda belgilangan diniy qonunlar, oila va nikohning huquqiy va diniy asoslarini tartibga soladi, bu esa jamiyatdagi barqarorlikni ta'minlaydi. Shunday qilib, oila va nikoh jamiyatning asosiy ijtimoiy tuzilmalari sifatida, uning barqarorligi, axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy me'yorlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Nikoh va oila, shuningdek, o'z a'zolarining huquq va mas'uliyatlarini tartibga solib, jamiyatda umumiy barqarorlikni ta'minlaydi. Jamiyatning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi bu institutlar, ijtimoiy va diniy jihatdan ham o'zining muhim ahamiyatiga ega.

REFERENCES

1. Xamdamov m. "oil va nikoh: ijtimoiy va diniy nuqtai nazar": "o'zbekiston nashriyoti" 2019 yil: 104-126.
2. Sharipov d. "islomda oila qurilishi va nikoh": "ilmiy o'zbekiston" 2021 yil 30-75.
3. Baxtiyorov a. "o'zbekistonda oilaviy me'yorlar": "toshkent press" 2020 yil 8-45.
4. Akhmedov f. "o'zbekiston respublikasida oila va nikohning yuridik asoslari" 2022 yil 17-34.
5. Giddens, a. "sociology": polity press 2017 yil 250-275.

6. Beck, u. "risk society: towards a new modernity" sage publications xalqaro ijtimoiy me'yorlar va xavf tahlilini aks ettirgan muqova. 1992 yil 55-77.
7. Bourdieu, p. "distinction: a social critique of the judgement of taste" routledge oila, sinf va madaniyatga oid ramzlarni aks ettirgan muqova. 1984 yil 140-190.
8. Chafetz, j. S. "feminist sociology" the mcgraw-hill companies feministik nuqtai nazarda ijtimoiy tuzilmalarga qarshi tahlilni aks ettirgan. 1990 yil 100-120.
9. Lerner, g. "the creation of feminist consciousness" oxford university press ayollar va ijtimoiy o'zgarishlarga oid tasvirlar bilan to'ldirilgan muqova. 1986 yil 300-350.